

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੁਸਿਕ

“ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ਸੁਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ
ਤੁਮ ਦਾਨੁ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥

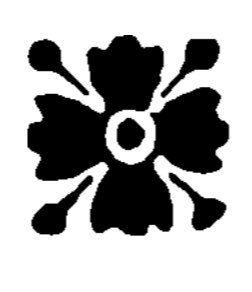
ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵਿਕਾਸ ੧੮੯੪

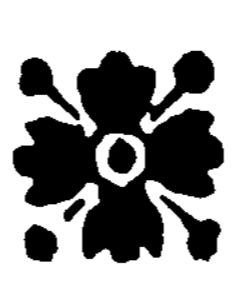
ਸੰਪਾਦਕ
ਬੇਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤਕ

ਜਿਲਦ ਨੰ: ੭੯ ੦ ਅੰਕ ਨੰ: ੨ ੦ ੧੫ ਮਾਰਚ ੧੯੮੨ ੦ ਟ੍ਰੈਕਟ ਨੰ: ੧੫੦੦

ਲਾਵਾਂ ਸਟੀਕ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡਾਕਟਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ

ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ
ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਈਵਾਨ, ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - ੧੪੩੦੦੧

ਸੂ ਚ ਨ ਾ

ਨਿਰਗੁਣੀਆਰਾ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਡੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਚਿਠੀ ਨੰ: ੩/੩੦੭੫ ਮਿਤੀ
੩-੬-੭੪ ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੇਂਦਰੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲੋਕ
ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਚਿਠੀ ਨੰਬਰ ਪੀ. ਆਰ. (ਲਾਇਬ) ੪੯੭-੩੧
ਮਿਤੀ ੧੫-੬-੭੭ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ
ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ।

ਚੰਦਾ ਸਲਾਨਾ ਦੇਸ—੨੦ ਰੁਪਏ

ਚੰਦਾ ਸਲਾਨਾ ਪ੍ਰਦੇਸ—੩੦ ਰੁਪਏ

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਫੀਸ ਦੇਸ—੨੦੦ ਰੁਪਏ

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਫੀਸ ਪ੍ਰਦੇਸ—੩੦੦ ਰੁਪਏ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ 'ਸਾਹਿਤਕਾਰ'

ਖਾਲਸਾ ਟਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਰਜਿਸਟਰਡ)

(ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ) ੪੩੦੦੧

ਭੇਟਾ—੨, ਰੁਪਏ

ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰ: 47283, 43012

ਛਾਪਕ : ਮੈ/ਸ ਗੁਰਸੇਵਕ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ

(ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ ਨੰ: 43063

— ਸੂਚਨਾ —

* ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਅਜ ਜਦ ਕਿ ਪੋਸਟੇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਢਾਈ ਗੁਣਾ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਛਪਾਈ ਆਦਿ ਦਾ ਖਰਚ ਸਿਖਰਾਂ ਟਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਇਹ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਡੀਜੀ:) ਜੋ ੧੮੯੪ ਤੋਂ ਪੰਥ ਤੇ ਦੇਸ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਬੜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕਾਟਣ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਚੇਤਾ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜੁੱਮੇ ਬਣਦਾ ਚੰਦਾ ਨਿਰਗੁਣੀਆਂ ਦਾ ਭੇਜ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਤਤਪੁਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ ਜੀ।

* ਮਨੀਆਰਡਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਚੰਦਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਭੇਜੇ ਚੈਕ ਤੋਂ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਚੰਦੇ ਤੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਰਕਮ ਦਾ ੪-੬ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚੈਕ ਦੀ ਥਾਂ ਡਰਾਫ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰੀਜਿਟਰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਰੈਲਵੇ ਰੋਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਤਾਂ ਜੋ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਹੋ ਸਕੇ।

* ਜੇਕਰ ਪਰਚਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ੨੦ ਤਾਰੀਖ ਤਕ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੌਰਨ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤਾਲਤਾ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਚਹੰਵਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਟਾਕ ਚੋਂ ਛਪੇ ਪਰਚੇ ਮੁਕ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

* ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਨਾਲ 'ਨਿਰਗੁਣੀਆਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਦੋ ਦੋ ਲਾਇਫ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਪਾਠਕ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੁਮੇਂ ਲੱਗੇ ਕੌਮੀ ਕਾਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਜੀ ।

* ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕੌਮੀਕਰਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਮਾਇਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਅੱਜ ਆਪ ਜਿਹੇ ਦਾਨੀ ਤੇ ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡਾਕਟਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਮ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਲਾਇਫ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਸਰਚਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਵਲਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਧਨ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਬਣਾਉ ਜੀ ।

— 0 —

— ਖਬਰਾਂ —

* ਬੜੇ ਦੁਖਿਤ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿ ਸਿਖ ਜਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੇਵਕ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਵਲਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਹਲੀ ਸਕੱਤਰ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਬੰਬਈ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ । ਅਦਾਰਾ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਗੁਰ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਹਾਰਦਿਕ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਪਿਛੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ । ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਅਦਾਰਾ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਦੁਖ ਭਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਇਸ ਵਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੁਨੱਖਾ, ਸੁਚੱਜਾ, ਸੁਰੀਲਾ, ਸੁੰਦਰ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ, ਸਿਦਕੀ, ਸੱਚਾ, ਸਾਹਸੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਰਪੂਰ, ਸਵਰਗ ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਹਿਤ ਭਰਪੂਰ ਸੇਧਾਂ, ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਗੁਲਦਸਤਾ 'ਲਾਵਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹਾਨ ਦਿਨਾਂ ਚੋਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਨ ਵਿਆਹ ਦਿਨ ਵੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਨ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਉਘੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਦੇਹਾਂਤ ਦਿਨ (ਬਰਸੀ) ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਾਲਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦਿਨ ਨੂੰ "ਵਫਾਤ ਦਿਨ" ਕਰਕੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਨੀਜ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਦਿਨ ਵੀ ਕੋਈ ਘਟ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨੀ, ਹੈਵਾਨੀ, ਜਾਨਵਰੀ ਨਸਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਵਿਆਹ ਦਿਨ ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਪਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਦਿਨ ਕਿਉਂ ਮਹਾਨ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਸਾਫ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਤਰ ਹੈ। ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰੀਤ, ਰਸਮ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਸੀਲੇ ਦਾਨਿਆਂ ਨੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਹਨ। ਕੰਵਾਰਪਨ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਰਹੁਰੀਤਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ-ਹਿਤ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਰਦ ਦਾ ਈਮਾਨ

ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਦੇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਧਰਮ ਵੀ ਪਤੀ ਹੀ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਵਿਵਾਹਤਾ ਹੋਣਾ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੋ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸਹੀ ਸਰੋਤ ਹੈ।

ਸੁ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਫਲ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸ਼ੰਗਾਰ ਕੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬੰਦ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਸਹਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਆਨੰਦ ਅਭੇਦ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਪੱਛੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੰਪਤੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਮਈ ਬਨਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਰਕ ਮਈ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਧੁੰਧਲਾ ਤੇ ਬਦਬੂਦਾਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜਾ ਤੇ ਸਵਾਦੀ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਹੀ ਦੁਸਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੰਪਤੀ ਦਾ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਪਾਠਕ 'ਲਾਵਾਂ' ਦੇ ਗੁਹਜ ਭਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਾਚ ਕੇ ਆਨੰਦ ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੰਪਤੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਨਗੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਦਰਸਾਣਗੇ।

ਸੰਪਾਦਕ :

ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤਕਾਰ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਲਾਵਾਂ ਸਟੀਕ

ਉਥਾਨਕਾ

ਵਿਆਹ ਦੀ ਮਿਯਾਦਾ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਨੇ ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਆਅਲਾ ਤੋਂ ਆਅਲਾ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਵਾਹ ਨੂੰ ਬੀ ਉਸੇ ਉਚੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਲਈ ਜੀਵ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਦੰਪਤੀ ਸਰੀਰਕ ਅਨੰਦਾਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿਣਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਅਰਥਾਤ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਵਹੁਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਐਸਾ ਜਕੜ ਬੰਦ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਖੇਡ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਐਉਂ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਰਾਚਿ ਰਹੇ ਬਨਿਤਾ ਬਿਨੋਦ ਕੁਸਮ ਰੰਗ ਬਿਖ ਸੌਰ ॥

[ਗਉ: ਬਾ; ਅ; ਮ: ੫

ਪੁਨਾ:— ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਬਿਖਿਆ ਰਸ ਭੁੰਗਵਤ ॥

[ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਵਿਸਰਹਿ ਬਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਇਆ ॥

[ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮ: ੯

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਐਤਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਜਤੀ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਐਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:-

ਜਤੀ ਸਦਾਵਹਿ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣਹਿ ਛਡਿ ਬਹਹਿ ਘਰ ਬਾਰੁ ।

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਸ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਸੀਕਾਰ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ: ਇਸ ਕਾਮ ਵਿਆਪੀ ਦਸ਼ਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਉਚਾਰਿਆ:-

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਾਲਚਿ ਆਟਿਆ ਮਨਮੁਖਿ ਹੋਰੇ ਗਲਾ ॥

ਰਾਤੀ ਉਘੈ ਦਬਿਆ ਨਵੇ ਸੋਤ ਸਭਿ ਢਿਲਾ ॥

ਮਨਮੁਖਾ ਦੇ ਸਿਰਿ ਜੋਰਾ ਅਮਰੁ ਹੈ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਭਲਾ ॥

ਜੋਰਾ ਦਾ ਆਖਿਆ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵਦੇ ਸੇ ਅਪਵਿਤ ਅਮੇਧ ਖਲਾ ॥

ਕਾਮਿ ਵਿਆਪੇ ਕੁਸੁਧ ਨਰ ਸੇ ਜੋਰਾ ਪੁਛਿ ਚਲਾ ॥

[ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੪

ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਤੱਕੋ ਤਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਜਾਣ' 'ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਦਾ ਮੂਰਖ ਹੈ,' 'ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਆਖੇ ਨਾ ਲਗੋ,' 'ਇਸਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਕਰਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜੀ ਜਾਏ,' 'ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਦਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਤੇ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ।' ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ:-

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ

ਅੱਡ ਸਿਰਿਆਂ ਤੇ ਖਲ੍ਹਾਰ ਕੇ ਸੱਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ,

ਰੁਸਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸੁਆਰਿਆ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਜਤੀ ਹੋਣਾ ਅਰ ਇਸੇ ਇਕ ਗੁਣ ਨੂੰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਮਝਣਾ ਇਕ ਭੁੱਲ ਹੈ:-

ਜਤੀ ਸਦਾਵਹਿ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣਹਿ ਛਡਿ ਬਹਹਿ ਘਰ ਬਾਰੁ ॥

[ਆਸਾ ਵਾਰ ਮ: ੧

ਤੇ ਇਸ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗ ਲੰਪਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਵਧੇਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ:-

“ਸੁਪਨੈ ਬਿੰਦੁ ਨ ਦੇਈ ਝਰਣਾ ॥

ਤਿਸੁ ਪਾਖੰਡੀ ਜਰਾ ਨ ਮਰਣਾ ॥

[ਰਾਮ: ਵਾਰ ਮ: ੪

ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ :-

ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੂ ਆਇਆ ਲਾਹਾ ਲੈਣਿ ॥

ਲਗਾ ਕਿਤੁ ਕੁਫਕੜੇ ਸਭ ਮੁਕਦੀ ਚਲੀ ਚੈਣਿ ॥

[ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫

ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ ॥ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਚਿਤਿ

ਆਵੈ ਨਾਉ ॥

[ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ ਮਾਝ

ਅਉਗੁਣ ਸਭਿ ਮਿਟਾਇਕੈ ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਕਚੇਇ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ਮਾਝ

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ ॥ ਮਾਣਸ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਈ

ਵਡਿਆਈ ॥ ਇਸੁ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੂਕੈ ਸੋ ਆਇ ਜਾਇ

ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥

[ਮਾਰੂ ਸੌਲਹੇ ਮ: ੫

ਉਪਰਲਿਆਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਫਲਤਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਐਸਾ ਗੁੰਦਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ

ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁੰਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਯਾਦ ਪਿਆ ਆਵੇ, ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਗੁਣਾਂ ਤਕ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੋ, ਭਲਾ ਕਰੋ ਅਰ ਬਦਲਾ ਨਾ ਲਵੋ । ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦਾ ਐਸਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਤੋਂ ਨਾ ਚੁੱਕੇ । 'ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਨਾਮ, ਇਹ ਚਾਰੇ ਦਾਤਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਰ ਫੇਰ ਸਭ ਨਾਲ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਪ੍ਰਪਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : ਇਹ ਪਦਾਰਥ " ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥ "

ਹੁਣ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਸਿਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਸਤੂ ਰੋਕ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਸੋ ਪਾਪ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ "ਕਾਮਿ ਵਿਆਪੇ ਕੁਸੁਧ ਨਰ" ਬਨ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਆਹ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕੁਆਰੇ ਰਹਿਕੇ ਯਾ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛੱਡ ਕੇ 'ਬਨਿਤਾ ਛੋਡਿ ਬਦ ਨਦਰਿ ਪਰਨਾਰੀ' ।

[ਪ੍ਰਭਾ; ਮ: ੫

ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਦ ਜਤੀ ਹੋਣਾ ਪਾਪ ਰੂਪ ਹੈ । ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿੰਦਾ ਰਸਤੇ ਦੀ ਰੋਕ ਹੈ, ਪਾਪ ਹੈ । ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ 'ਰੰਨਾ ਹੋਈਆ ਬੋਧੀਆ ਪੁਰਸ ਹੋਏ ਸਈਆਦ'

[ਸਾਰੰਗ ਵਾਰ ਮ: ੧

ਤਦ ਉਨਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਪਾਪ ਰੂਪ ਹੈ ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਭਾਲਣਾ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜਨਮ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ; ਫੇਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਤਰ ਬੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੋਨ; ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤੀ ਬੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪੂਰੀ ਹਿਕਮਤ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੀਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ? ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਲਾਵਾਂ' ਵਿਚ ਕਥਨ

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਜਤੀ ਰਹਿਣਾ ਕੋਈ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਖੇਡ ਹੈ ਜਾ ਅਤਿ ਵਾਂਛਤ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਣਾ ਅਰ ਲੰਪਟ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਣੀ ਅਰ 'ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜਤੀ' ਹੋਣਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਅਰਥ ਨੂੰ ਆਏ ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਬਲ ਉਧਰ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸੋਹਾਗਣ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੇਵਲ ਗਭਰੂ ਜੀਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੋਵੇ। ਯਥਾ:—

ਸਾਈ ਸੋਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕ ਜੋ ਭਾਣੀ ਕਰਤਾਰਿ ਰੀ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ)—ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਣਿ ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ)—ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਖਸਮੈ* ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ।

[ਸੂਹੀ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ਮ: ੩

ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭਰਤਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ

‘ਪਰ ਵੇਲਿ ਨ ਜੋਹੇ ਕੰਤ ਤੂ।’

[ਮਾਰੂ ਡਖ: ਮ: ੫

ਪੁਨਾ :—‘ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੁ† ਕਰੈ’ ॥

[ਰਾਮ ਵਾ: ਮ: ੧

ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਤੀਤ ਅਵਸਥਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਸਾਨੂੰ ਵਿਖਾਲਦੇ ਹਨ :—

*ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

†ਨਿਗ੍ਰਹੁ = ਜੋਇੰਦੀਆਂ ਦਮਨ ਕਰੇ ।

ਜੋਗੀ ਭੋਗੀ ਕਾਪੜੀ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਦਿਸੰਤਰ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨ
 ਚੀਨ੍ਹਹੀ ਤਤੁ ਸਾਰੁ ਨਿਰੰਤਰ ॥ ੩ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪਾਧੇ ਜੋਇਸੀ ਨਿਤ
 ਪੜ੍ਹਹਿ ਪੁਰਾਣਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਲੁਕਾਣਾ
 ॥ ੪ ॥ ਇਕਿ ਤਪਸੀ ਬਨ ਮਹਿ ਤਪੁ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਤੀਰਥ ਵਾਸਾ ॥
 ਆਪੁ ਨ ਚੀਨ੍ਹਹਿ ਤਾਮਸੀ ਕਾਹੇ ਭਏ ਉਦਾਸਾ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ ਬਿੰਦੁ
 ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖਦੇ ਸੇ ਜਤੀ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ
 ਛੂਟਹੀ ਭ੍ਰਮਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ੬ ॥ ਇਕਿ ਗਿਰਹੀ ਸੇਵਕ
 ਸਾਧਿਕਾ ਗੁਰਮਤੀ ਲਾਗੇ ॥ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜੁ ਹਰਿ
 ਭਗਤਿ ਸੁਜਾਗੇ ॥ ੭ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੧ ਕਾਫੀ

ਉਪਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਲੰਪਟਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖੋ :—
 ਮਾਇ ਬਾਪ ਪੂਤ ਹਿਤ ਭ੍ਰਾਤਾ ਉਨਿ ਘਰਿ ਮੇਲਿਓ
 ਦੁਆ ॥ ਕਿਸਹੀ ਵਾਧਿ ਘਾਟਿ ਕਿਸਹੀ ਪਹਿ ਸਗਲੇ ਲਰਿ ਲਰਿ
 ਮੂਆ ॥ ੩ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫

ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲ ਆਓ । ਆਪ
 ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਚੇ ਰਹੇ । ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ
 ਦਿਖਾਇਆ ਇਹੋ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਗੁਹਜ ਭਾਵ
 ਹੈ । ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਰੂਪ ਰਖਦਾ ਹੈ :—

ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੈ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਭੀਖਿਆਂ ਕਰੈ ॥
 ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੈ ਸਰੀਰੁ ॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰੁ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧

ਫੇਰ ਆਪ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਸ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਬਿਤੀਤ ਕਰੇ :—

ਸਚ ਭੈ ਰਾਤਾ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੈ ॥
 ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਸਚੁ ਅੰਤਰਿ ਹੀਆਂ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਰੰਗਿ

ਰੰਗੀਆ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਖੁ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ
ਨਦਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ੪੭ ॥

[ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ

ਫਿਰ ਆਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਦਾ ਰਹੈ ਉਦਾਸੀ ਜਿਉ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ
ਹੈ ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੪

ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ : ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੇ, ਇੰਦਰੇ
ਵੱਸ ਕਰੇ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਖੁ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੇ, ਭਾਵ ਕਾਮ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ
ਜਿੱਤੇ, ਫੇਰ ਉਦਾਸ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਕ ਦੱਸਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਵਿਵਾਹ ਲੰਪਟ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਲਈ “ਛੂਟ-ਪੱਤ੍ਰ”
ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ “ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਾ ਸਰੀਰ” ਬਨਾਉਣ
ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਇਸਤੀ ਪੁਰਖ ਜੋ ਮਿਲ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋਏ ਹਨ ਸੋ ਆਪਣੇ
ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਭਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ, “ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਾ
ਸਰੀਰ” ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁੰਨ ਉਹ ਕਰਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਬਿਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦਾਨ ਉਹ ਕਰਮ ਹਨ ਕਿ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵੀ ਦਾਨ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ। ਦੇਣਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਹੈ : ਮਿੱਠੇ ਵਾਕ ਦੇਣਾ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਉਪਕਾਰ
ਦੇਣਾ, ਧਨ ਦੇਣਾ, ਤਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਸੁਭ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਦਾਨ
ਦੇਣਾ, ਵਿਦਿਆ ਦਾਨ, ਜੀਆ ਦਾਨ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲੈਣ
ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾ ਧਰਮ ਦਾਨ ਲੈਣਾ
ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ :
ਜਪ, ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ। ਇਹ ਦਾਨ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭਿਖਿਆ ਲੈ ਸਕਦਾ
ਹੈ। ਹੋਰ ਹੁਕਮ ਇਹ ਹੈ :—

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ
ਸੇਇ ॥ [ਸਾਰੰਗ ਵਾਰ ਮ: ੧

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗੀਆਂ ਦੇ ਝੰਡ ਨਿਕਲ ਪਏ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਤੀ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਲੱਭੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਤਿਆਗ ਦਾ ਭੇਖ ਦਿਖਾ ਕੇ ਤਿਆਗ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਖਿੱਚਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਦ ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਲੱਝਾ, ਮਾਇਆ ਨੇ ਐਉਂ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, “ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਪੰਡਿਤ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਬਨ ਮਹਿ ਬਸਤੇ ਉਠਿ ਤਿਨਾ ਕੈ ਲਾਗੀ ਪਲੀਆ ॥” (ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫) ਇਸਤੀ ਭਾਵ ਨੇ ਪਤਿਤ ਕਰ ਲਏ, ਅਰ ਪਰਮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਛਡਿਆ ਸੀ, ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਮਨਮੁਖੁ ਲਹਰਿ ਘਰੁ ਤਜਿ ਵਿਗੁਚੈ ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੋਰੈ ॥

ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮੁ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਭੇਟੈ ਦੁਰਮਤਿ ਘੂਮਨ ਘੋਰੈ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਨ ਸਨ, ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਜਤੀ ਸਨ। ਅਰ ਐਸੇ ਦੂਲੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਸਿਖ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਬਨਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :—

ਇਕਿ ਗਿਰਹੀ ਸੇਵਕ ਸਾਧਿਕਾ ਗੁਰਮਤੀ ਲਾਗੈ ॥

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਸੁਜਾਗੈ ॥

[ਆਸਾ ਕਾਫੀ ਮਹਲਾ ੧

ਤਾਂ ਤੇ ਸਿੱਧ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਕਿ ਪਰ-ਤ੍ਰਿਯ ਗਮਨ ਤਾਂ ਪਾਪ ਹੈ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਤਿ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਨਿਜ ਤ੍ਰਿਯ ਲੰਪਟ ਹੋਣਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਕਤ ਰਹਿਣਾ,

“ਕਾਮਿ ਵਿਆਪੇ ਕੁਸੁਧ ਨਰ ਸੇ ਜੋਰਾ ਪੁਛਿ ਚਲਾ’ ॥

ਤਥਾ:—‘ਰਾਤੀ ਉਘੈ ਦਬਿਆ ਨਵੇ ਸੋਤ ਸਭਿ ਢਿਲਾ’ ॥

[ਵਾਰ ਗਉ: ਮ: ੪

ਹੋਣਾ ਬੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਵਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਗਿਆ ਕੇਵਲ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ 'ਭਰਤਾ ਨਾਰ' ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਜੋਗ (ਵਿਆਹ) ਕਰਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਾਉ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਯਕ ਖਿੱਚ ਹੋਰਥੇ ਭਟਕਣੋਂ ਮਿਟ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਅਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵੱਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਜੈਸੇ "ਇਕਿ ਬਿੰਦੁ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖਦੇ" ਦੀ ਸੁਰਤ 'ਬਿੰਦੁ ਦਮਨ ਕਿਰਿਆ' ਵਿਚ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਉਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਉਸ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਜੋ "ਨਵੇ ਸੋਤ ਸਭਿ ਢਿਲਾ" ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੁਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ :—

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਖੁ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਸਿਧ ਗੋਸਟ

ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਖੇਡ ਕੇ "ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੈ" ਦਾ ਕੰਮ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਕਰਨਾ ਸੀ; ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ :—

"ਅਉਗੁਣ ਸਭਿ ਮਿਟਾਇਕੈ ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਕਰੇਇ ।"

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ਮਾਝ

ਕਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ,

"ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਾਰੇ ਪਿਆਰੇ" [ਸਿਧ ਗੋਸਟ

ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਅੱਪੜਨਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਫਸ ਗਿਆ ?

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਮ ਉੱਚ ਭਾਵ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰਖ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ। ਇਹ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਤੇ ਫੇਰ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਲਗੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਘੁੰਡ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਪਰਦਾ, ਦੁਈ ਦੀ ਆੜ ਤੇ ਕੂੜੇ ਦੀ ਪਾਲ ਉਠਾ ਦੇਣਗੇ, ਅਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਗੇ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤੀ ਵਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਹਉ ਜਾਇ ਪੁਛਾ ਸੋਹਾਗ ਸੁਹਾਗਣਿ
ਤੁਸੀ ਕਿਉ ਪਿਰੁ ਪਾਇਅੜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ॥

(ਉਤਰ) ਮੈ ਉਪਰਿ ਨਦਰਿ ਕਰੀ ਪਿਰਿ ਸਾਰੈ ਮੈ ਛੋਡਿਅੜਾ
ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ॥ ਸਭੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਜੀਉ ਕਰਹੁ ਹਰਿ
ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਭੈਣੇ ਮਿਲੀਐ ॥ ਆਪਨੜਾ
ਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ ਰਲੀਐ ॥

[ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੪

ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸ ਕੋਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਸੁਹਾਗ ਤੇ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਸੁਹਾਗਣ ਪਾਸ। ਸੁਹਾਗਣ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਹਾਗ ਪਤੀ) ਪਾਸ, ਤੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਇਆ ? ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਦੰਪਤੀ ਜੋੜੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ) ਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਭਾ ? ਅਗੋਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੁਣ 'ਤੁਸੀਂ' ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ :-

ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੋਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥

[ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ: ੩]

ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੂਜਬ "ਮੈ ਛੋਡਿਅੜਾ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ" ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧ ਕੇ, ਹਉਮੈ ਟਪ ਕੇ, ਇਕ ਹੋ ਗਏ, ਹਾਂ ਭਗਵੰਤ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈ ਹਉਮੈ ਛੱਡੀ ਤੇ ਤਨ ਮਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਰਪਣ

ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ; ਸੌ ਹਰੇਕ ਦੰਪਤੀ ਇਉਂ ਕਰੇ। ਉਹ ਦੰਪਤੀ ਸਿਖ ਹੈ ਅਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਉੱਚ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ।

ਛੱਡਿ ਬਹੈ ਤਉ ਛੂਟੈ ਨਾਹੀ॥ ਜਉ ਸਿੰਚੈ ਤਉ ਭਉ ਮਨ ਮਾਹੀ॥

ਇਸਹੀ ਮਹਿ ਜਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਚਉਰੁ ਢਾਲੀਐ ॥ ੬॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਅੰਜੁਲੀ

ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜੀਵ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਤਦ ਏਹ ਛੂਟਦੇ ਨਹੀਂ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਲਟ ਫੇਰ ਖਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕਰਕੇ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਧਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਧਨ ਸੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲੰਪਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ : 'ਮਤਾਂ ਖੋ ਜਾਵੇ' ਇਸ ਦਾ ਡਰ। ਫੇਰ ਮਨ ਨੂੰ 'ਭਉ', ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਡਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਤ ਖਿੰਡਦੀ ਹੈ, ਖਿੰਡੀ ਹੋਈ ਭੈ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਭੈ ਪਦ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੇ ਅਰਥਾਤ ਹੋਵੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਪਰ "ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਉਦਾਸ ਰਹਾਈ ॥"

[ਗੂਜਰੀ ਮਹਲਾ ੪

ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਰੇ। ਇਉਂ ਜੇ ਇਸੇ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਪਤਿ ਰਹਿ ਆਵੇ, ਤਦ ਉਹ ਸਾਧੂ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੱਵਰ ਕਰ। ਉਹ ਸੋਭਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਜੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਪਤਿ ਉਜੜ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਹੀਓਂ ਸੁਰਤ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਨਾਂ ਕਿ :—

ਇਸਹੀ ਮਹਿ ਜਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫

ਪਤਿ ਰਹਿੰਦੀ ਤਦੇ ਹੈ ਜੇ 'ਪਰਵਾਣੁ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਉਦਾਸ' ਹੋਵੇ ॥

ਲੰਪਟ ਹੋਇਆਂ, ਖਚਤ ਹੋਇਆਂ ਪਰਵਾਨਗੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਥੋਥਾ

ਮਨ ਤੇ ਖਿੰਡੀ ਸੁਰਤ ਕੀ ਪਤਿ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ :—

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਟਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸ ॥

ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ ॥

ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥

[ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਿਚਾਰੋ, ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਅਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ, ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਸਹਾਈ ਹੋਣ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੱਗਣ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਵੱਸਣ; ਸੰਤਾਨ ਜੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਾਲਣ, ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਮੌਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਨਾ ਜਾਣ, ਗੁਰਸਿਖ ਬਨਾਉਣ, ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘੱਲੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਸਮਝ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ । ਜੇ ਸੰਤਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੋਵੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਾਲਣ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ । ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਭਲਾ ਪੰਥਕ ਵੀਰਾਂ, ਸੰਬੰਧੀਆਂ, ਹਮਸਾਇਆਂ, ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ, ਦੇਸੀ ਭਾਈਆਂ ਤੇ ਸਿਸਟੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਹੋ ਸਕੇ ਕਰਨ ਤੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ । ਮਿਲ ਕੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿਧੀ ਕਰਨ ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹਰ ਗਿਰਾਉ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ । ਆਪਣੇ ਸੰਜੋਗ ਨੂੰ ਸਤੀਰਕ ਲੋੜਾਂ, ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਦੁੱਖਾਂ, ਸੁਖਾਂ ਵੇਲੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੋਣਾ ਸਮਝਣ । ਪਰਉਪਕਾਰ ਵੇਲੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਨਾਤਾ ਸਮਝਣ, ਪਰਸਪਰ ਮਨ ਸੰਬੰਧਨ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸਮਝਣ, ਅਰ ਆਤਮ ਅਰੂੜਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਤਮ ਸੰਜੋਗ ਸਮਝਣ । ਵਿਵਾਹ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ 'ਛੁਟ-

ਪੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਵਿਵਾਹ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਵਾਹ ਕੇਵਲ ਬੱਚੇ ਉਤਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਵਿਵਾਹ ਗੁਲਾਮੀ ਤੇ ਕੈਦ ਨਹੀਂ, ਵਿਵਾਹ ਇਕ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜੁੜ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫਾਹੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਵਾਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਸੁਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਨਾਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਨੀਤ ਸੰਜੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੋ ਵਿਵਾਹ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਬਲਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੋ ਕੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਇਕੱਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੁਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕੱਲੀ ਤੀਵੀਂ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਗਏ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਚਿਤ ਉੱਚ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਹਿੱਲੇ ਤਦ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪਤਿ ਦਾ ਦੋਵੇਂ ਆਸਰਾ ਹਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਰਮ ਉੱਚ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਅਤੀਤ ਲੋਕ ਤਾਂ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਨਿਰਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਨਮਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਛੂਟ ਪਤ੍ਰੀ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰ ਕਥੇ ਪਰਮ ਉੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬੀ ਉਚੇ ਭਾਵਾਂ ਲਈ ਇਹ ਲਾਵਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਾਫ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚੀ-ਮੁਚੀ ਦੀ ਨਿਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਹੀਰੇ ਦੀ ਕਣੀ ਹੈ ਜੋ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਛੇਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਪਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਜੋ ਝੂਠੀ ਪਰਵਿਰਤੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਮੁਖ ਪਰਵਿਰਤੀ) ਤੋਂ ਕੱਢ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮਲੂਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਕਟਦੀ ਹੈ ਅਰ ਅਮਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੌਰਖ-ਧੰਦੇ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਕੜੀ ਹੈ ਜੋ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਂਵ ਤਾਂ ਪਰੋਈਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵੇਖੋ ਸਾਰਾ ਗੌਰਖ-ਧੰਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਰੀਖੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਦੋ ਪ੍ਰਾਣੀ

ਤੋੜ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਾਰਥ ਲਈ ਇਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਇਸ ਸੰਜੋਗ ਨੂੰ ਇਹ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬੀ ਉਚੇਰਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰੇਮ, ਤੇ ਵੈਰਾਗੀਆ ਪ੍ਰੇਮ, ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸੋਮੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੁੰਜ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਏਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੱਝੇ, ਪਰ ਇਹ ਸੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਰੱਸੀ ਤੋਂ ਐਉਂ ਕੱਟੇ ਚਲੇ ਹਨ, ਜਿਕੂੰ ਲਾਵੀ ਲਾਵੇ ਕਰਦਾ (=ਖੇਤ ਕਟਦਾ) ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਹ ਦੀ ਛਪੜੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਛੱਡ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਰ ਸਰੀਰਕ ਮੇਲ ਨੂੰ ਗਿਰਾਉ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਢਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥਕ ਪੌੜੀ ਦ ਦਰਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ ਪਰਵਿਰਤੀ
ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਪਦਾਰਥ :-

ਹਰਿ = (ਜੋ ਸੋਹ ਲਵੇ, ਲੈ ਲਵੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਲਾਵ = ੧. ['ਲੂ' ਧਾਤੂ ਕਟਣ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੈ] ਉਹ ਕਿਰਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੰਪਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਬੰਧ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਟੁਟ ਕੇ ਪਰਸਪਰ ਦ੍ਰਿੜੇ।

੨. [ਲਾਵ = ਰੱਸਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ], ਉਹ ਕਿਰਿਆ

ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੰਪਤੀ ਪਰਸਪਰ ਜੋੜੇ ਜਾਣ। ੩. [ਲਾਵ = ਫਸਲ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਦ ਭਰੀਆਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਜਦ ਗਾਹ ਉਤੇ ਫਿਰਨਾ ਲਾਵ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ] ਪਰਕ੍ਰਮਾ, ਪਰਦੱਖਣਾ। ੪. [ਲਾਉਣ ਧਾਤੂ ਤੋਂ 'ਲਾਵ' ਕਿਰਿਆ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਤੇ 'ਲਾਵਾਂ' ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿਰਿਆ ਵਾਚਕ ਸੰਗਿਆ ਬਣਦਾ ਹੈ], ਲਾਵ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਲਾਵਾਂ ਹੈ, ਅਰਥ ਹੈ : ਲਗਾਉ, ਮਿਲਾਪ, ਸੰਜੋਗ।

ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ = ਉਹ ਕਰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੋਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਪੱਖ ਹਨ : ਇਕ ਨਿਰਵਿਰਤੀ, ਦੂਜਾ ਪਰਵਿਰਤੀ। ਨਿਰਵਿਰਤੀ (ਨਿਵ੍ਰਿਤਿ) ਉਹ ਪੱਖ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੋਧ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਆਤਮਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਉਥਾਨ ਹੋਏ ਦੇ ਇਸਥਿਤ ਰਹੇ। ਪਰਵਿਰਤੀ (ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤਿ) ਉਹ ਪੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਵਿਚੋਂ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿ੍ਰਤੀਆਂ ਉਤਪਤ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਡੋਲ ਜਲ ਤੋਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਹੀ ਜੀਵ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਕਾਰਜ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਦਮ ਨਿਰੋਧ ਹੋ ਜਾਏ ਤਦ ਸੰਸਾਰ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਸੰਸਾਰ ਮਿਯਾਦਾ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਪਰਵਿਰਤੀ ਪੱਖ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੀ ਬਿਵਸਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਚਿਤ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹਟ ਕੇ ਨਿਰੁੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰਵਿਰਤੀ ਪੱਖ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਉਸ ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਪਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਰਿਆ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਆਨੰਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਮ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਇਕ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸੌ ਸਵਾ ਸੌ ਬਰਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮਨੁਖ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਨਿਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਸੌ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਉਸ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ

ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੀਵੀਂ ਤੇ ਮਰਦ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਸਪਰ ਸੰਜੋਗ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਕੋਸ਼ ਵਿਖੇ 'ਕਰਮ' ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੰਮ ਜੋ ਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਜਾਣ ਕੇ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਦੇ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਮਰਦ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਪਰਸਪਰ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਣੇ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਜ਼ਹਬ ਨੇ ਧਰਮ ਰੂਪ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ—੧. [ਬਲਿ = ਕੁਰਬਾਨ + ਰਾਮ = (ਕ੍ਰੀੜਾ) ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣੇ ਦੇ ਕਾਰਜ] ਹੇ, ਮੈਂ ਬਲਹਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ। ੨. [ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ : ਕਮਲ ਆਲਾਪ। ਰੂੜੀ ਸੰਬੰਧਨ] ਹੇ ਭਾਈ ! ੩. [ਬਲਿਰਾ = ਬਨਿਰਾ = ਦੁਲਹਾ। 'ਮ' = ਲਛਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ] ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! ੪. [ਬਲਿ = ਬਲੀ + ਰਾਮ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ] ਹੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ*!

ਅਰਥ—ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪ ਪੁਰ) ਪਰਵਿਰਤ ਕਰਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ ਇਹ) ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ (ਹੈ)।

ਭਾਵ — ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ "ਕੁੜਮ ਕੁੜਮਾਈ ਆਇਆ" ਤੁਕ ਲਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਕਿ ਆਪ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਕਸਰ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਥੀ ਵਿਆਹ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਤੇ ਜਾਂ ਨਿਰੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕਢਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਸੇ। ਅਰਥ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਨਹੀਂ ਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਅਰਥ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਜਿਕੁਰ ਸਿਆਣਾ ਮਾਲੀ ਵਠੇ ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਮਾਲਦੇਉ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬੀਜਦਾ, ਉਹ ਕਾਠਿਆ ਦੇ

*ਜਿਕੁਰ ਰਾਮ ਹਰੀ, ਮੁਰਾਰੀ ਆਦਿ ਪਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਚਕ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਿਰਾਮ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ।

†ਦੰਪਤੀ = ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਭਰਤਾ।

ਉਪਰ ਹੀ ਮਾਲਦੇਉ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਦੇਉ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਆਹ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰੀ, ਨਾ ਬਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯੰਤਰ, ਨਾ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ, ਨਾਂ ਪਰਸਪਰ ਅਰਧੰਗ ਹੋ ਕੇ ਪਰਸਪਰ ਖਚਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਥ ਆਦਿ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਥੂਲ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਤੇ ਬੁਰਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੰਜੋਗ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਫਲ ਦੰਪਤੀ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਰਤਾ ਤੇ ਇਕ ਜੋਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਜ ਨੂੰ ਚੇਰੀ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਸਦੈਵ-ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਧਰਮ (ਯਥਾ: 'ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ') ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਰ ਹਨ, ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ (ਯਥਾ: 'ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ') ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂਗ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਅਭਿਆਸ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲ-ਰੂਪ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਲੀ ਹਨ, ਪਰਤ੍ਰਿਆ ਤੇ ਪਰ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਬਚਾਉ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੰਡਿਆਂ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੁਭਦੇ ਹਨ। ਪੁਤਰ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਤੇ ਦਾਬਾਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਉਤਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਿਭ ਜਾਣਾ ਇਸ ਵਿਚ ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਤ ਆਦਿਕ ਮਹਾਨ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਤਮਕ ਸੰਜੋਗ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸੰਕਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਤਦ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਸਾਫ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਹੈ, ਅਰ ਇਸੇ ਲਾਵ ਦੀ ਛੇਕੜਲੀ ਤੁਕ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ 'ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਵ ਪਹਿਲੀ ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ': 'ਕਾਜ' ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅੰਤੀਵ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਤਦ 'ਪਰਵਿਰਤੀ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਨਿਰਵਿਰਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ, ਅਰ 'ਕਾਜ' ਪਦ ਨਾ ਵਰਤਦੇ। ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਸਥੂਲ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਭੋਗ ਅਰ ਸੰਤਾਨ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤਦ ਬੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰਾ ਆਤਮਕ ਅਰ ਪਰਮ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪਦਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਖੋਜਣਾ ਚਾਹੀਏ; ਉਹ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਰ ਉਤਾਂਹ ਲੈ ਜਾਣੇ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਦ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਸੰਜੋਗਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਇਹ ਲਾਵਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿਖ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਆਹ ਹਿਤ ਰਚੀਆਂ ਸਨ, ਤਾਕਿ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਰਹਿਣ। ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤੇ ਨਿਯਮ ਕਥਨ ਹੋ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਅਰ ਦੁਵੱਲੀ ਪਰਵਾਨਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਦੰਪਤੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੁਕਮ ਇਹ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਰਥ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਦੋਹੂੰ ਤੋਂ 'ਇਕ' ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਰੰਭ ਵਿਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਹੁਣ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਫੁਕ ਜਾਓ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ, ਪਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਦਿੜ੍ਹ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਵਿਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣੇ ਅਰਥ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਟ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਨਿਰੁੱਧ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਕੇ ਵਿਖੇਪਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਟਣੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਵਿਰਤੀ ਸਿੱਧ ਕਰੋ। ਯਥਾ :

“ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਵਿਰਤਿ ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ, ੧

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਵਿਰਤ ਵਿਚ ਨਿਰਵਿਰਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ।

ਪੁਨਾ :— ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥੁ ਕਥੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਬਹੈ ਸਪਰਵਾਰਿ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਪਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ, ਤੇ ਸਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਭਣ ਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਰਤ ਹੀ ਭਾਉਂਦਾ ਤਦ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕੀਹ ਲੋੜ ਸੀ, ਇਸਤੀ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੇਦ ਦੀ ਕੀਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਜੋ ਭੇਦ ਕਿ ਜੜ੍ਹ ਜੰਗਮ ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ ਸਭ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਫੇਰ ਇਸਤੀ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਪੁਰਖ ਅਰ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਇਸਤੀ ਰਚੀ ਹੈ । ਇਹ ਰਚਨਾ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪਰਵਿਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਰਵਿਰਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਿਰਵਿਰਤ ਦਾ ਢੰਗ ਦਸਿਆ, ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁਣ ਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਪਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੜ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਹੋ, ਡੁਹਾਡਾ ਧਰਮ ਇਹ ਹੈ । ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਗੇ । ਜਿਕੁਰ ਇਕ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਲੋਹਾ ਕੱਟਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪਰਵਿਰਤ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੱਟਣੇ ਲਈ ਇਹ ਵਿਆਹ ਰੂਪ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਹੈ; ਪਰ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ।

ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾਵੇਦੁ ਧਰਮੁ ਦਿੜ੍ਹਹੁ ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ ਬਲਿਰਾਸ ਜੀਉ ॥

ਬਾਣੀ—ਸ਼ਬਦ, ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ, ਜੋ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਣ ਤੇ ਸਰਵੰਗ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰੀ ਹੈ ।

ਬ੍ਰਹਮਾਵੇਦ ਧਰਮ = (ਬ੍ਰਹਮ + ਆਵੇਦ + ਧਰਮ = [ਬ੍ਰਹਮ = ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਪਰਮਾਤਮਾ । ਆਵੇਦ = (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ,

ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਧਰਮ = (ਧੀ = ਸਹਾਰਾ, ਧੀਯਤੇ ਲੋਕੋ ਅਨਨ, ਧਰਤਿ ਲੰਕੰਵ) ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੋਵੇ, ਫਰਜ਼। ਕੱਰ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਆ ਜਾਂ ਕੰਮ ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੰਪੂਰਨ ਨੇਕੀ। ਉਹ ਕੰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਂ ਉਲਟ ਕੀਤਿਆਂ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਤਿ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਈਸ਼ੂਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਹਿਲਾਏ। ਪੁੰਨ, ਨੇਕੀ, ਗੁਣ]। ਐਸੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਧਰਮ। 'ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ ਧਰਮ' ਦਾ ਐਉਂ ਅਰਥ ਬੀ ਸੌਖਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :— ਧਰਮ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ (ਵਿਦਤਿ ਅਨੇਨ) ਲਭਦੇ ਹਨ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਕਰਕੇ, ਜਾਂ ਧਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਵਿਦਤਿ ਅਨੇਨ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਾਣੀ। ਭਾਵ ਏਹ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ।

ਦ੍ਰਿੜਹੁ = ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੋ, ਕਾਇਮ ਕਰੋ। (ਵਿਧਿ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ) ਹੁਕਮ ਹੈ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੋ।

ਤਜਾਇਆ = ਤਿਆਗ ਕਰੋ, ਛੁਡਾਓ। 'ਤਜਾਇਆ' ਭੂਤ ਕਾਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੂਤ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾਰਥ ਸਰੂਪ ਵਿਧਿ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਨਰਮੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਐਉਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ 'ਦੌੜ ਕੇ ਹਥ ਪੁਆਇਆ ਜੇ'। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ 'ਤਜਾਇਆ' ਇਥੇ ਵਿਧਿ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਬਾਣੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਰਥ :— ਹੇ ਦੰਪਤੀ। (ਗੁਰ) ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੋ, (ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਧਰਮ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਰ) ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ।

ਭਾਵ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ ਦੇ ਪਰਵਿਰਤਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤਿ

ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਇ ਮੂਰਤੀ ਜੋ ਇਕ ਜੋਤ ਹੋ ਗਏ ਹੋ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਪਰਵਿਰਤਿ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਨਿਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗ ਸਿਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਉਸ ਮਹਾਨ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਦਾ ਸੁਖੱਲਾ ਸਾਧਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਜਾਏ । ਅਰ ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕਰੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਪਾਪਾਂ ਵਲੋਂ ਪਰੇ ਕਰੋ । ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ । ਸ਼ੰਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ ? ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੋ, ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ? ਜੋ ਧਰਮ ਸਿਖਾਵੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਵੇ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਬਾਣੀ ਦਾ ਲਛਣ ਕੀਤਾ ਹੈ “ਧਰਮ ਦਸਣ ਵਾਲੀ” ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਧਰਮ ਦਾ ਥਹੁ ਦੱਸੇਗੀ, ਅਧਰਮ ਦਾ ਥਹੁ ਬੀ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਵੇਗੀ, ਜਦ ਅਧਰਮ ਦਾ ਥਹੁ ਲਗ ਗਿਆ ਤਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ । ਬਾਣੀ ਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਅਧਰਮ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ ਅਰ ਅਗਲੀ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਧਰਮ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜਹੁ) । ਸੋ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਪੱਕੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ ਸੋ ਸਭ ਕੱਚੀ ਹੈ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਕੀਹ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਤੇ ਸਰਬ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤੀ ਤੇ ਸਭ ਅੰਖਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤੋਂ ਸਭ ਪਤੇ ਲਗਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੰਪਤੀ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਬਣਨ । ਜੋ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਮੌੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਚਾਹੀਏ ਹਰੇਕ ਗੱਭਰੂ ਤੇ ਹਰੇਕ ਵਹੁਟੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ । ਕਿਉਂਕਿ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਮਾਇਆ ਅਰ ਅਥਰਮ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਜੋ ਤਿਆਗਣੇ ਯੋਗ ਹਨ ।

ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਹੁ ਸਤਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਵਾਇਆ ॥
 ਸਹਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥
 ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਵ ਪਹਿਲੀ ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ੧ ॥

ਧਿਆਵਹੁ = [ਧਯੈ = ਸੱਚਣਾ] ਧਿਆਨ ਕਰੋ । ਚਿਤ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਰ ਲਾਉਣਾ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਡੰਡਾ ਹੈ । ਜਦ ਚਿਤ ਉਸੇ ਇਕ ਪਰ ਇਕਾਗ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਖਿੰਡਣੋਂ ਰੁਕ ਜਾਏ ਤਦ ਧਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਧਿਆਓ' ਅਰਥਾਤ ਧਿਆਨ ਕਰੋ । ਯਾ ਉਹ ਸੋਚੋ ਜੋ ਸੋਚੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਾਂਗੋ ਪਾਂਗ ਚਿਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸਥਿਤ ਕਰੋ, ਐਸੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ 'ਧਿਆਵਹੁ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਿਆਵਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਿਮਰੋ ਉਸ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ।

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ = [ਸਮ੍ਰੀ = ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਪਹਿਲੇ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਉਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ] । ਯਾਦ, ਚੇਤਾ, ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ । ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ 'ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਅਸੁੱਧ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣ ਆਸਰਮਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਤੇ ਵਯਸਨਾਂ ਦੇ ਦੰਡ, ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਲਈ ਸੂਲਾਂ, ਕੈਦ, ਕੋਟੜੇ ਆਦਿਕ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਣਿਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ! ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ੈਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਰੁਤੀ ਹੈ । ਤਾਂ ਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਰਥ ਇਥੇ 'ਸਿਮਰਣ ਕਰੋ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਆਰਾਧਨੁ = [ਰਾਧਨੰ = ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨਾ, ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ।
ਆਰਾਧਨ = ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ] । ਪੂਜਾ ਕਰੋ, ਭਗਤੀ ਕਰੋ । ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਯੁਕਤ
(ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਯਾ ਪਰਮਾਰਥ ਕਰਕੇ) ਕਿਸੇ ਪੂਜਕ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਕਿ
ਕਿਵੇਂ ਵਾਂਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ । ਪੂਜਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਭਗਤੀ ਹੋਣਾ
ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੋਣਾ ।

ਕਿਲਵਿਖ = ਭਾਰੀ ਪਾਪ ।

ਯਥਾ :—

“ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਉਨਿ ਅਘ ਕੀਏ”

[ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੫

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ੪ ਵਡੇ ਪਾਪ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਹਨ :—

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਰ ਸੁਟਣਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ, ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਚੁਰਾਉਣਾ
ਤੇ ਗੁਰ ਤਿਆ ਗਮਨ* ।

ਆਰੰਭ = ਮੁੱਢ, ਸ਼ੁਰੂ । ਇਹ ਪਦ ਰਚਾਇਆਂ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਕਰ
ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ‘ਰਚਾਇਆ’ ਦਾ ਕਰਮ ਕਾਰਕ ‘ਕਾਜ’ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਰਨਾਰ
ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ ਦੀ ਵਿਭਕਤੀ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ
ਆਰੰਭ ਜੁਦਾ ਪਦ ਹੈ ।

ਅਰਥ— ੧. ਧਰਮ ਨੂੰ ਦਿੜ ਕਰੋ । ੨. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨ
ਧਿਆਓ, ਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਦਿੜ ਕਰੋ । ੩. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ (।
ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ ਅਰਾਧਨੁ, (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਸਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖਾਂ ਅਰ ਪਾ
ਨੂੰ ਗੁਆਓ । (ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ) ਮਨ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਮਿ
ਲਾਇਆ (ਤਦ ਜਾਣੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ) ਵਡਭਾਗੀ (ਹੋ ਗਏ), ਸਹਿਜੇ
ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ (ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋ
ਲਈ) ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਨ

*ਬ੍ਰਾਹਮ ਹਤਯਾ, ਸੁਰਾਪਾਨੰ, ਸਤੇਯੰ, ਗੁਰਵੰਗਨਾਣਮ :

ਮਹਾਂਤ ਪਾਤਕਾਨਯਾਹੁ ਸੰਸਰਗੋ ਸਚਾਪਿ ਤੈਸਹ ॥

(ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਦਾ) ਮੁੱਢ (ਉਪਦੇਸ਼) ਹੈ।

ਭਾਵ—ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦਿੱਤ ਕਰਨੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੱਸੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਧਰਮ ਅਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਖਸ਼ੇ। ਧਰਮ ਜਾਣਿਆਂ ਅਧਰਮ ਦਾ ਪਤਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਧਰਮ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰੋ : ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤ ਕਰੋ। ਭਾਵ ਕੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਣੀ ਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਵੋ; ਉਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕੀਹ ਹੈ? ਬਾਣੀ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਅਧਰਮ ਤਿਆਗੋ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ। ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਬਾਣੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੱਸਣਾ ਹੈ, ਸੋ ਉਹ ਗਿਆਨ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਸਮਝ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਰਗੁਣ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਹੋਣਾ ਕਠਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਐਸੇ ਪੁਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪੁਲ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਸੋ ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਾਸਤੇ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 'ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ' ਕਰੋ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਧਿਆਉਣ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਿਤ ਨਾਮ ਤੋਂ ਅਤਿਕ੍ਰਮਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਏ, ਨਾਮ ਪਰ ਚਿਤ ਇਕਾਗ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਲੱਗੇ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਬਾਤ ਵੀ ਕਠਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤ ਕਰੋ, ਤਦ ਨਾਮ ਦੀ ਧਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਵ ਹੈ : ਕਿਸੇ ਜਾਣੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਭੁੱਲ ਦਾ ਪੜਦਾ ਵਸਤੂ ਉਤੇ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਣਾ। ਜਾਣਨੇ ਯੋਗ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਬਿ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਅਰੂੜ ਰੱਖਣਾ ਬੀ ਸਿਮਰਣ ਹੈ। ਸੋ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਉਸ ਬਿ੍ਰਤੀ ਦਾ

ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਜਾਣੀ ਹੋਈ ਯਾ ਜਾਣਨੇ ਯੋਗ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਵੇ। ਨਾਮ ਆਪ ਕਿਸ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ? ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਵੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ। ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਵੇ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਰਾਧਣਾ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਦੀ ਆਰਾਧਣਾ ਕਰੀਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਅੱਗੇ ਨਿੰਮ੍ਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇਸਾਨੂੰ ਵਾਂਛਤ ਪਦਾਰਥ ਦੋਵੇ ਸੋ ਵਾਂਛਤ ਪਦਾਰਥ 'ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਦਾਤਾ ਹੈ 'ਗੁਰੂ'।

'ਗੁਰੂ' ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ ਅਰ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ। 'ਪੂਰਾ' ਅਰ 'ਸਤਯ' ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜੋ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਅਭੁੱਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪ ਕਦੇ ਭੁੱਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਯਾਦ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੋ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਇਕ, ਇਕੁਰ ਗੁਰੂ ਇਕ। ਯਥਾ :—

ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰੁ ॥

(ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧)

ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਰਧਨ ਕਰੋ। ਅਧੂਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਬਤ ਹੁਕਮ ਹੈ:—

ਕਾਚੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੂਆ ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧]

ਤਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੋ।

ਹੁਣ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਾਮ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ' ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ, ਰਹਿਤ ਤੇ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਉਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਥਾਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੈ ।

ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਜਾਣ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਪਾਠ ਤੇ ਇਸਥਿਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਬਿਨੈ ਕਰਨੀ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਧੋਏਗੀ ਅਰ ਨਾਮ ਦਾਨ ਕਰੇਗੀ । ਨਾਮ ਦਾਮ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਗੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੋਏਗੀ, ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੋਂ ਨਾਮ ਧਿਆਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਾਮ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲਗੇਗਾ ਨਾਮ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਤੋਂ ਸਹਿਜ ਅੰਨਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਦੰਪਤੀ! ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਹ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਦੇ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਅਰਥ ਅਸਾਂ ਨੇ ਰਚਾਇਆ ਹੈ । ਪਹਲੀ ਲਾਵ ਜੋ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਗ, ਘਿਉ, ਲੱਕੜਾਂ, ਪੱਤਰਾਂ, ਵਾਂਸਾਂ, ਫੁਲੀਆਂ ਤੇ ਸੱਲੇ ਆਦਿ ਜੜ੍ਹ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਅਗਿਆਤ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ ਅਸਲ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਅਸਾਂ ਕਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮੁੱਢ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ।

ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ ਲਾਵ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਨਿਰਭਉ ਭੈ ਮਨੁ ਹੋਇ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਨਿਤਮਲੁ ਭਉ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੂਰੇ ॥

ਹਰਿ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਚਲਾਈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥ ੨ ॥

ਹਦੂਰੇ = ਪ੍ਰਗਟ, ਸਾਹਮਣੇ, ਪ੍ਰਤੱਖ । ਰਾਮ ਹਦੂਰੇ = ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਆਤਮ ਰਾਮ—[ਆਤਮ = ਨਿਜ ਸਰੂਪ + ਰਾਮ = ਵਿਆਪਕ । ਹਰ ਥਾਂ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ।

ਅਨਹਦ—੧. [ਅਨ = ਨਾ + ਹਤ = ਵਜਿਆ] ਸਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਉਹ ਜੋ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਨ ਯਾ ਪਾੜਨ ਤੋਂ

ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੈਸੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੜਾਕ ਮਾਨੁਖ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਦਾ ਬੋਲਣ, ਵਾਂਸਾਂ ਦੇ ਚੀਰਨ ਲਗਿਆਂ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਦਿਕ । ਦੂਜਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸੁਤੇ ਹੀ ਹੋਵੇ । ਉਹ ਹਿਰਦੇ ਸਥਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਬੈਖਰੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸੁਖਮਾ, ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਰੂਪ ਅਜਪਾ ਸ਼ਕਲ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਅਠ ਪਹਿਰ, ਇਕ ਰਸ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਅਨਹਦ, ਅਨਾਹਦ, ਅਨਾਹਤ ਆਦਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੨. [ਅਨ + ਹਦ] ਜਿਸ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬੇਹਦ ਸ਼ਬਦ । ਇਹ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਉਸੇ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਬਦ ਬ੍ਰਹਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਉਦਕਰਖ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਇਹ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਦਕਰਖ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ੩. ਯੋਗ ਮਤ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਥਿਤ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸੁਣੀਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਹਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਅਜ ਕਲ ਕਠ ਸੱਜਣ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਅਨਾਹਦ ਖਿਆਲ ਕਰ ਹਨ । ਇਹ ਅਨਾਹਤ ਨਹੀਂ, ਆਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ । ਹਵਾ ਦੀ ਸ਼ਰਾਟ ਜੋ ਕੰਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੰਨਾਂ ਦਿਆਂ ਪਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਜ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਉਹ ਆਹਤ ਹੈ, ਅਨਾਹਤ ਨਹੀਂ । ਕੂਨੀਨ ਆਂ ਖੁਸ਼ਕ ਦਵਾਵਾਂ ਵੀ ਇਸ ਘੁੰ ਘੁੰ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਬਾਜੇ ਲੋਕ ਇ ਮਾਮੂਲੀ ਸ਼ੈ ਨੂੰ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਤੁਹਾਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਕ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, (ਇਹ) ਦੂਜੀ ਲਾਵ (ਹੈ); (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ) ਭੈ ਮਨ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਗਿਆ; ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! (ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ) ਹਉਮੈ ਮੈਲ ਗੁ ਦਿਤੀ ਹੈ । (ਫੇਰ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਪਾ ਦਿਤਾ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸਾਂ) ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ, (ਅਰ ਉਸ) ਨੂੰ ਪ੍ਰ:

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੇਖਿਆ, (ਐਸਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ) ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਜਪਾਕ ਸਰੂਪ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਐਸਾ ਕਿ) ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਾਲਕ (ਹੈ, ਜਿਸ ਬੋਧ ਕਰਕੇ ਐਸਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ) ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੰਗਲ ਗਾਵੇਂ। (ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ (ਇਹ) ਚਲਾਈ ਕਿ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵਜਾਏ।

ਭਾਵ—ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸੁਮੱਤ ਦਿਤੀ ਸਾਨੇ, ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਪ ਛੱਡਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੀ, ਨਾਮ ਧਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਮ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਖੈ ਕਰਨ, ਧਰਮ ਸਿਖਲਾਉਣ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜਾਮਨ ਹੈ। ਇਹ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਪਰ ਕਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਦਾ ਇਹੋ ਭਾਵ ਹੈ; ਤਦ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਤੱਕ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

“ਗੁਰਮਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ ॥” [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਹ ਕੀਤਾ? ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਉ, ਮਾਇਕ ਪਦਰਥਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ, ਇਹ ਸਭ ਗੁਆ ਦਿੱਤੇ; ਤਦੇ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਮਿੱਠੇ ਨੇ ਸਭ ਕੁੜ੍ਹਤੰਣਾਂ ਭੈ ਦੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫੇਰ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਭਉ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ :-

ਕਬੀਰ ਭਲੀ ਭਈ ਜੋ ਭਉ ਪਰਿਆ ਦਿਸਾ ਗਈ ਸਭ ਭੂਲਿ ॥

ਓਰਾ ਗਰਿ ਪਾਨੀ ਭਇਆ ਜਾਇ ਮਿਲਿਓ ਢਲਿ ਕੂਲਿ ॥ ੧੭੭ ॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਅਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਭੈ ਬਿਨੁਭਰਮੁ ਨ ਕਟੀਐ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਭਉ ਉਪਜੈ ਪਾਈਐ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥

ਭੈ ਤੇ ਸਹਜੁ ਪਾਈਐ ਮਿਲਿ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥

ਭੈ ਤੇ ਭੈਜਲੁ ਲੰਘੀਐ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਭੈ ਤੇ ਨਿਰਭਉ ਪਾਈਐ ਜਿਸਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਮਨਮੁਖ ਭੈ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਤਿਸੁਨਾ

ਜਲਤੇ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰ ॥ [ਵਾ: ਮਲਾਰ ਕੀ ਮ: ੧

ਇਹ ਭਉ ਸੁੱਛ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਲੋਕ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਮਝ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਭਉ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੱਧ ਗਿਆਨੀ ਕਹੀਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ ਭੈ ਵਿਣੁ ਜੇ ਮਰੈ ਮੁਹਿ ਕਾਲੈ ਉਠਿ ਜਾਇ ॥

[ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩

ਹਉਮੈਂ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਇਆਂ ਆਤਮਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਸੰਗਤ ਦੀ ਹਵਾ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਲਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਪੁਕਾਰ ਦੇ ਗਿਰਾਉ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਹਉਮੈ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖ ਇਕ ਸਮ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ ਤਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੈ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਲੋਪ ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਵਾਲੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤ ਵਿਚ ਭੈਰੇ ਵਤ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਗੁੰਜਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਅੰਤ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਸਾਖਯਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਯਾਪਕ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਅਪਰੰਪਰ ਲਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਇਹ ਪਦ ਪਾ ਕੇ ਮੁੜ ਫੁਰਨਿਆ ਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਚਿਵ ਭੁੱਲ

ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਯਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਹੀ ਦੇ ਗੁਣ
ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਜਦ ਹੋਰ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ
ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸੁਭਾਗ ਰਹੇ । ਅਰ ਓਹ ਉਸੇ ਦਾ
ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਅਜਪਾ ਰੂਪ ਨਾਮ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਐਉਂ ਸੁਣਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਵਗਦੇ ਖੂਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:—

‘ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਝੂੰ ਕਰਹਿ ।’

(ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩)

ਪੁਨਾ: ਜੋ ‘ਬਲੋਤ ਹੈ ਮਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ ।।’

[ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੪

ਇਸ ਲਾਵ ਵਿਚ ਦੰਪਤੀ ਪ੍ਰਤਿ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆਂ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਭਉ
ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੋਗੇ, ਫਿਰ ਹਉਮੈ ਕਟੀਂਦੀ ਜਾਏਗੀ । ਹਉਮੈ ਕਟੀਂਦੀ
ਜਾਣੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਅਜੇ ਪੈਂਡਾ ਹੋਰ ਬਾਕੀ ਹੈ । ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਫਿਰ
ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਅਰ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾ
ਮੋੜਨਾ ਹੈ । ਹਉਮੈ ਕਟਣ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬ ਹੋ ਗਏ
ਹੋ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਲਾਂ ਤੋਂ ਧੋਤੇ ਗਏ ਹੋ, ਨਿਰੋਲ
ਆਤਮਾ ਹੋ ਗਏ ਹੋ । ਹੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰਮਲ ਦੇ ਜਸ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਾਇਕ
ਹੋ ਗਏ ਹੋ । ਸੋ ਫੇਰ ਜਸ ਕਰਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋਊ ਕਿ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੈ । ਪਰ, ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬੀ ਨਾ ਥੱਕ ਬੈਠਣਾ,
ਫੇਰ ਬੀ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੰਗਲ ਗਾਉਣੇ; ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਬਦ
ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਟੁਟ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਪਾਸਿਓ ਉਸ ਦੇ
ਆਵਾਜ਼ੇ ਸੁਣੋਗੇ । ਹੁਣ ਅਗਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।

ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਬੈਰਾਗੀਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਥੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥

ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧੁਨਿ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਿ ਜੀਉ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥

ਬੈਰਾਗੀਆ = ਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! ਹਰੀ (ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ ਚਾਉ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਇਹ) ਤੀਜੀ ਲਾਵ (ਹੈ) । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਤ ਜਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਲ ਕੇ, (ਉਸ) ਵਡਭਾਗੀ (ਮੇਲ ਤੋਂ) ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਈ, ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! (ਜਾਂ ਤੁਸਾਂ) ਨਿਰਮਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ (ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨਿਰਮਲ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ, (ਅਰ) ਮੁਖੋਂ (ਉਸ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ । ਸੰਤ ਜਨਾਂ (ਦਾ ਮੇਲ) ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, (ਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਕਥ ਵਾਰਤਾ ਕਥਨ ਕਰੀਏ । (ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ” ਧੁਨੀ ਉਪਜੀ ਹੈ, (ਇਸ ਦੁਆਰਾ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਦੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਜਾਣ ਕੇ ਜਪੀਏ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੀਸਰੀ ਲਾਵ ਕਰਕੇ ਹੇ ਹਰੀ ! (ਦੰਪਤੀ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਖੇ (ਚਾਉ ਵਾਲਾ) ਵੈਰਾਗ ਉਪਜੇ ।

ਭਾਵ—ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ, ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ, ਹਰੀ ਗੁਣ ਗਾਉਣ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਵੇਖਣ, ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੰਗਲ ਗਾਉਣ ਅਰ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ । ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਦ ਸਾਰੇ ਸੁਆਮੀ ਹੀ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਸੁਤੇ ਹੀ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਉਤਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਯਾ ‘ਅਨੰਦ’ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਵਸਤੂ ਹੈ । ਯਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਾਨੋਂ ਅਨੰਦ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਅਨੰਦ ਦੇ ਕੋਸ਼* ਵਿਚ ਲਹਿਰੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੰਦ ਦੀ

*ਆਨੰਦਮਯ ਕੋਸ਼ ।

ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਦਾ ਬਦਲ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੁਝ ਕਠਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਤਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਚਾਉ “ਬੈਰਾਗੀਆ” ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਅਨੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੈਰਾਗ ਗੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਇਹ ਚਾਉ, ਸਥੂਲ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਹੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਦੰਪਤੀ ! ਹੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਮਈ ਅਨੰਦ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਹੂਣ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਰਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੇਲ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਪੁੰਨਾ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ਫੁਟਿਆ, ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਹਰੀ ਪਾ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਹੀ ਹਰੀ ਮਿਲਣੇ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਤਦ ਵੈਰਾਗ ਆਰੂੜ ਚਾਉ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਰੀ ਗੁਣ ਹੋਰ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਗਾਂਵੇ ਅਰ ਬਾਣੀ ਪੜੇ। ਪਹਿਲੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਥਰੁ ਪਿਆ ਸੀ ਅਰ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ; ਹੁਣ ਚਾਉ ਭਰੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਪੜੇ। ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨੇ ਦਾ ਸੁਆਦ ਕਥਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਖੰਡਾਕਾਰ ਧੁਨੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੰਠ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਵਾਕ ਹੈ :—

ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿ ਮਨ ਤੇ ਹਰੀ ॥

ਅਬ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਹਾ ਪ੍ਰਬਲ ਭਈ ਆਨ ਬਿਖੈ ਜਰੀ ॥

[ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੫

ਹੁਣ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਯਾ ਸਹਜ-
ਯੋਗ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਚਲਦਾ ਹੈ :—

ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਭਇਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਇਆ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
 ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥
 ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ਧਨ ਹਿਰਦੇ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੪ ॥

ਸਹਜ = ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਸਲੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ । ਸਗੋਂ
 ਸਰਬ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਰੇ 'ਪਰਮਾਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਦੀ
 ਯਥਾਰਥਤਾ' ।

ਸੁਭਾਇ = ਸੁਭਾਵਕ, ਸਹਜੇ । (ਅ) ਸੁਭਾਉ ।

ਅਨਦਿਨੁ = ਹਰ ਦਿਨ ਭਾਵ ਦਿਨ ਰਾਤ ।

ਚਿੰਦਿਆ = ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਚਾਹਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਕਾਜੁ = ਵਿਵਾਹ । ਵਿਗਾਸੀ = ਖਿੜਿਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ।

ਅਵਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! ਹਰੀ (ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ) ਚੌਥੀ ਲਾਵ
 (ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਮਨ
 (ਵਿਚ) ਸਹਜ (-ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । (ਹਰੀ) ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ
 ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ (ਅਥਵਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸਹਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ)
 ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਭਾਵ ਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ; ਹੇ ਦੰਪਤੀ ! (ਇਹ ਸਭ ਇਸ
 ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਨਾਮ) ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ
 ਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ । (ਏਹ ਉਸ) ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ (ਕਿ ਪਹਿਲੋਂ)
 ਹਰੀ ਮਿੱਠਾ ਲੁਆਇਆ (ਫੇਰ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਵ
 ਲੁਆ ਦਿਤੀ । (ਗਲ ਕੀ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਇਛਿਆ ਫਲ (ਅਰਥਾਤ ਆਪਣਾ)
 ਮਾਲਕ ਪਾ ਲਿਆ; (ਉਸ ਮਾਲਕ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਵਧਾਈ
 ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਾਲਕ ਨੇ (ਇਹ ਆਤਮਕ) ਵਿਆਹ
 (ਆਪ) ਰਚ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ
 (ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਹਰੀ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਵਿਨਾਸ

ਸੁਆਮੀ ਹੈ, ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਚਉਥੀ ਲਾਵ ਦੁਆਰਾ (ਇਹ ਗਯਾਨ) ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ—ਪਿਛਲੀ ਲਾਵ ਵਿਚ ਵੇਰਾਗਮਈ ਚਾਉ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਰਿ ਜਸ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਰਿਦੇ ਵਿਖੇ ਹਰਿ ਧੁਨੀ ਉਪਜਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਸਾਨੇ। ਹੁਣ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਵਿਚ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਯਾਤ੍ਰਾ ਤਿੰਨ ਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਪਰ ਕਥੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਵਿਚ ਕਹੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜੋ ਸਾਧਨ ਕਰੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ : ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਸਹਿਜ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਸੋਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰਿ ਧੁਨੀ ਗੂੰਜੇ ਤਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਉ ਜਦ ਇਹ ਪਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਜ ਪਦ ਹੈ। ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਐਉਂ ਹੈ ਜਿਕੁਰ ਕੋਈ ਛੰਭ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਏ, ਕੋਈ ਝੱਗ ਲਹਿਰ, ਤਰੰਗ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਤਿਵੇਂ ਚਿਤ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਏ। ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਤਪਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਹਿਲਾਉਣ। ਐਸਾ ਚਿਤ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਆਤਮਕ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ‘ਪ੍ਰਾਪਤੀ’ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੇਲ ਹੈ। ਉਸ ਸਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਆਤਮਾ ਦੀ ਯਥਾਰਥਤਾ ਹੈ। ਉਹ “ਸਹਜ” ਹੈ। ਇਸ ਮਿਲਾਪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਠ ਜੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਐਉਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਖਦਾਈ ਲਗਦਾ ਹੈ:—ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਹੋਏ ਸਹਿਜ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਰਤਾਉ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਨਾਮ “ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਭਾਵ” ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਨਮੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਿਜ਼ਮ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਰ ਸਕੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਰ 'ਬਾਜ਼' ਜਿਸ ਪਰ ਗਜ਼ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਤਰਬਾਂ ਜੋ ਸੁਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ, ਬੇ-ਸੁਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀਆਂ । ਸੋ ਸੁਰ ਕੀਤੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਜਿੱਕੁਰ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੋ, ਉਕਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਹਜ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਆਪਣੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਤਰਬਾਂ ਉਹੋ ਸੁਰ ਬੋਲੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਬਾਜ਼ ਬੋਲੇ । ਇਕਰ ਉਹ ਪੂਰਨ ਰਜਾ ਤੇ ਕਾਇਮ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਉਹੋ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲੇ, ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਭਾਉ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਰਲ, ਨਿਸ਼ਕਪਟ, ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਦਸ਼ਾ ਇਸ ਬਾਤ ਦਾ ਰੋਲ ਹਨ ਕਿ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ, ਧਰਮ ਧਾਰਦਿਆਂ, ਪਾਪ ਤਜਾਉਂਦਿਆਂ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਸਾਧਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ "ਰਸ ਰੂਪ" ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਰ ਮਿੱਠਾ ਐਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾ ਜਿਕੁਰ ਮਿੱਠੀ ਚੀਜ਼ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਹੀ ਤਾਂ ਮਿੱਠੀ, ਸੰਘੋਂ ਹੇਠ ਢੱਠੀ ਤਾਂ ਜਿਹੀ ਕੌੜੀ ਤਿਹੀ ਮਿੱਠੀ । ਸਗੋਂ ਮਿਠਾਸ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੱਝ ਗਈ । ਇਹ ਸੁਆਦ ਅਭੁੱਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਫੇਰ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ "ਨਾਮ ਰਹਸਯ" ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਸੀ ਹੀ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੀ ਭਾ ਗਈ । ਪਹਿਲਾ ਸਭ ਕੁਛ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਵਤ ਹੈ. ਸਿੰਗਾਰ ਤਦ ਸਫਲ ਹੈ ਜਦ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾ ਜਾਏ । ਸੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮਨਚਿੰਦਿਆ ਫਲ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ । ਇਹੋ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਇਹੋ ਉਸ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੇ ਤਰੁਠ ਕੇ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ । ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

“ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥”

ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਬੇਨਤੀ ਰੂਪ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਹਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਮੇਲ ਹੋਣ

ਤੇ ਸੁਕਰ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਰ ਬੀ ਨਾਮ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮੀ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰ ਇਆ, ਮੇਲ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਉਹ ਨਾਮ ਵਧਾਈ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੱਜਿਆ। ਨਾਮ ਪਹਿਲਾਂ ਦੂਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਲਾਂ ਸੀ, ਮੇਲ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹੋ ਵਿਚੋਲਾਂ ਸ਼ਾਦੀਆਨੇ ਵਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਜਦ ਪਹਿਲੇ ਜਪੀਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਧਨ ਜਾਣੀਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਗਈ, ਤਦ ਉਹ ਸੁਕਰ, ਧੰਨਵਾਦ, ਅਸੀਸ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹੋ ਕੇ ਬੀ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ*। ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਕਰਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਐਉਂ ਵਧਾਈ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਕੁਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਦੇ ਸ਼ਾਦੀਆਨੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਾਤ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਲਾਂਵ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕਰ ਹੈ, ਉਸ ਠਾਕਰ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ “ਧਨ” ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ, ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ। ਵਾਕ ਹੈ:-

ਠਾਕੁਰੁ ਏਕੁ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਦ: ਓਅੰਕਾਰ ਮਹਲਾ ੧

ਉਸ ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਇਸ ਦੰਪਤੀ ਰੂਪ ‘ਨਾਰਿ’ ਨਾਲ ਕਾਜ ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਹ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ “ਨਾਰਿ” ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਆਪ ਪ੍ਰਭ ਰੂਪ ਠਾਕਰ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਦੰਪਤੀ ਨਾਰਿ ਰੂਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ! ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਰਕੇ

‘ਧਨ ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਬਹਿਨਿ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ॥

ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥”

[ਸੂਹੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩

*ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥

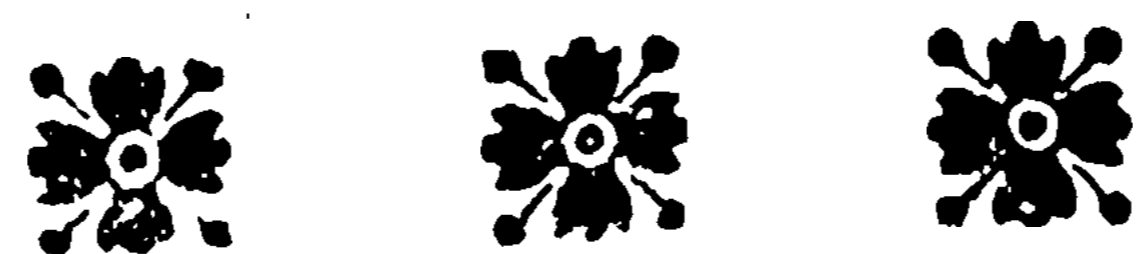
[ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ

ਦੰਪਤੀ ਇਕ ਜੋਤ ਤਾਂ ਹੋਏ, ਪਰ ਇਕ ਜੋਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਰਿ ਰੂਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਏ ? ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਰਕੇ :

“ਠਾਕੁਰੁ ਏਕੁ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ ॥

ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਹੋਰ ਸਭ ਨਾਰਾ ਹਨ । ਸੋ ਇਹ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਜੋ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਹੈ ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਾਹ ਕਰਕੇ ਇਕ ਜੋਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਉਸ ਮਹਾਣ ਵਿਵਾਹ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਵਾਹਿਗੁਰ ਨਾਲ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੇਰੀ ਕੀ ਨਯਾਈਂ ਹੋ ਕੇ “ਭਰਤਾ” ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਰੇ ਜਾਉ । ਸੋ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਜ ਰਚਾਇਆ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ “ਪ੍ਰਾਪਤੀ” “ਸਹਿਜ” ਤੇ “ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਭਾਵ” ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਪਰ ਜਗਿਆਸੂ ਸਰੂਪ ਦੰਪਤੀ ਵਿਚ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ । ਸੋ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਭਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੰਪਤੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ । ‘ਹਰੀ’ ਪਦ ਦੇ ਅਨੇਕ ਅਰਥ ਤੇ ਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਆਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ :— ‘ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ’ । ਅਰਥਾਤ ਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ‘ਹਰਿ’ ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈ ।

—ਇਤਿ—

B-1290

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਬਕਾਇਆ ਚੰਦਾ
ਤੇ ਚਾਲੂ ਸਾਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਸ਼ੀਘਰ ਭੇਜ ਕੇ ਦਫਤਰ
ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰੋ ਜੀ । [ਸੰਪਾਦਕ

ਨਿਰਗੁਣੀਆਰਾ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਦੀਮਾਲਕੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਫਾਰਮ ਨੰ: ੪ ਐਕਟ ਨੰ: ੮

੧. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਸਥਾਨ :— ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੨. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਵਧੀ :— ਮਾਸਕ
੩. ੪. ੫. ਛਾਪਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਨਾਂ :— ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤਕਾਰ।
੬. ਸੰਗਰਿਕਤਾ ੧-ਭਾਰਤੀ
੭. ਪਤਾ:— ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰੀਜਿਸਟਰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੪੩੦੦੧
੮. ਮਾਲਕ :— ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰੀਜਿਸਟਰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧੪੩੦੦੧
੯. ਮੈਂ ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਹੀ ਹੈ।
ਸਹੀ ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼

ਤੁਹਾਡੀ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਰਖ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਇਸ ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਜਿਲਦਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਟਾਈਪ ਤੇ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਸੁੰਦਰ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣ ਹਿਤ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਖਰੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਚੀ ਵਿਖਵਾ ਲਓ ਜੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਅਦੁਤੀ ਸੁਗਾਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ।

— ੦ —

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੁਟਕਾ

ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੁਟਕਾ ਸੁੰਦਰ ਗੋਟਅਪ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਦਿੱਖ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਗਾਤ ਅਤੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹਰ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਤੇ ਵਿਆਹਾਂ, ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲਾਗਤ ਮਾਤਰ ਬਿਨਾਂ ਡਾਕ ਖਰਚ ਕੇਵਲ ੧੫/- ਰੁਪੈ ਹੈ। ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ :
ਸੰਪਾਦਕ— ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਚੀ: ਖਾ: ਦੀ: ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।